Lettische Wochenzeitung
LATVIJA
Nr. 26 (985) 8. Juli 1961
Herausgeber: Lettische Volksgemeinschaft in der Bundesrepublik Deutschland e. V. (Lettisches Zentralkomitee).
Redaktion: (24b) Eutin/Holst., Ferd.-Tönnies-Str. 11.
Druck: A. Ozolins Buchdruckerei, (24b) Eutin/Holst.

LATVIJA

LATVIAN NEWSPAPER

Nr. 26 (985)
Sestdien, 1961. g. 8. jūlijā
Izdevējs: Latviešu centrālā komiteja Vācijā. Galvenais redaktors Oskars Kalējs. Apgāds un redakcija: (24b) Eutin/Holst., Ferd.-Tönnies-Str. 11, Deutschland. Tālr. 2470.
Redaktori: Anglijā — A. Liepiņa, 50 Taybridge Road, London, S. W. 11, tālr. BAT 6370.
Zviedrijā — Jānis Rudzītis, Byggmaestareg, I. C. Uppsala. Tālr. 44424, Postgiro 101907.

Osvalds Lācis

Zudušai

Kaut tevi mīlēja ir būda šī, ir ārs,
tu tomēr pazudi neviena nemanīta.
Vai gāji labuprāt vai varmācīgi dzīta —
nekā vairs apkārt nav, kas nesajustos bārs.

Pie gultas kājgala skumst mazu kurpu pārs;
tur vaļā grāmata, līdz beigām nelasīta;
un kopš nav tevis šeit, kas smaida tam no rīta,
jau lapas birdināt ir sācis ābeļdārzs.

Ak, griezies atpakaļ! Ir upei jauna laipa,
tīrs nomēzts kājceliņš; un krekls mans bez traipa.
Tu taču atceries, tak zini — esmu viens.

Man krūzē šovakar, kā slaukts, siltskazas piens;
un medus liepziedu; miežplāceņa pusklaipa.
Nāc! Durvis atveru, lai gaišs tev atnāciens!

KULTŪRAS CHRONIKA

Anšlava Eglīša lugu Sandra repertuārā uzņēmis Polo Alto teātris Kalifornijā. Lugu iestudēs režisors Laimonis Siliņš.

Kārļa Medņa gleznu Osta Melburnā ieguvusi Austrālijas valdības valsts iestāžu telpu izdaiļošanai.

GRĀMATNIECĪBA

Ziemeļblāzmas apgāds Zviedrijā, turpinādams pasāktos J. Raiņa rakstus, nupat izdevis kopoto rakstu 13. sējumu, kurā ievietotas drāmas Jāzeps un viņa brāļi un Iļja Muramietis. Pievienotas arī K. Dziļlejas piezīmes. 13. sējums aptver 406. lpp. un Vācijā maksā DM 20,—.

Trimdas Skola — žurnāls audzinātājiem un vecākiem — pārstāvību Vācijā uzņēmies A. Ludriksons, (20b) Braunschweig, Broitzemerstr. 55 —12c. Žurnāls iznāk divas reizes gadā un maksā Vācijā DM 4,— numurs.

CITTAUTU KULTŪRAS DZIVE

Trīs jaunas universitātes Ziemeļvācijā paredzēts atvērt tuvākajā laikā. Jaunu universitāti celt nolēmusi Brēmenes pilsētas pārvalde un vistuvākajā laikā uzsāks priekšdarbus. Lejassaksijas valdība izšķīrusies Vilhelmshafenas sociālo zinātņu augstskolu pārcelt uz Getingenu, bet Vilhelmshafenā atvērt jaunu inženieru skolu. Rūpniecības pilsēta Hanoverā atvērs jaunu medicīnas akadēmiju apmēram 1000 studentiem. Jaunā akadēmija darbosies kopā ar tehnisko augstskolu.

Sestajā plastiku izstādē Antverpenes Midela parkā ar 150 darbiem piedalīsies 11 valstu tēlnieki. Izstāde būs atvērta no 15. jūlija līdz 15. oktobrim.

Franču filozofam Žakam Martēnam piešķirta Franču akadēmijas lielā literātūras godalga.

Mūžīgā spēle

VELTAS TOMAS SONETU IZLASE. DAUGAVAS VANAGI KANADĀ, 1960.

80 soneti, kas uzņemti šai izlasē, nav visi, ko Velta Toma sacerējusi, bet jau ar tiem viņa izceļas par vienu no ražīgākajiem latviešu sonetistiem. Ar nolūku runāju par 80, nevis 81, jo 29. lpp. iespiestā Atziņa neatbilst nevienam soneta paveidam. Savukārt Abstraktā glezna grāmatas beigās iederas Raiņa lielās strofas jeb sonetīna kanonā ar kodu.

Tikai daļēji Toma saistījusies ar renesanses un angļu soneta formām. Viņai patika kanonu variēt. Tālab jambu vietā rindas viļņojas arī citos, dažkārt tīri toniskos ritmos. Arī atskaņu formula var būt visai brīva, pie tam gadās, ka tīrās atskaņas aizstāj asonances. Sonetā Mātei vērojams, ka forma izgreznota ar kanonam neparastām atkārtojuma figūrām. Šī figūrācija, būdama spilgta pati par sevi, var novērst uzmanību no soneta architektonikas. Stabilā pazīme Veltas Tomas sonetos parasti ir tikai sadalījums pa tradicionālajiem pantiem vai nu pēc renesanses vai angļu noteikumiem.

Atliek nu jautājums, kā ar Tomas sonetu iekšējo formu, ar sāktās domas attīstību, ar satura kompoziciju. Vispirms jāatzīst, ka par spīti dažādām dedukcijām nekādus skaidrākus likumus šai virzienā nav izdevies atrast un noteikt. Gribas tomēr iedomāties, ka soneta formā sacerēts dzejolis kaut cik atgādina drāmas kompoziciju ar četriem cēlieniem (kodas gadījumā ir arī piektais), kas kalpo ekspozicijai, peripetijai, kulminācijai un atrisinājumam. Sonetā atrisinājums ir tā doma, kas ietverta pēdējā pantā vai kodā. Uz to dialektiski virzās viss soneta saturs. Velta Toma lielāko tiesu to tā ir arī sapratusi un ievērojusi, kaut gan gadās soneti, kur pēdējam pantam trūkst vajadzīgā spilgtuma.

Runājot par trim pirmajiem „cēlieniem", Tomas sonetos to loma parādās, varētu teikt, no gadījuma uz gadījumu, un šai ziņā varētu vēlēties soneta uzbūves rūpīgāku apsvērumu. Man liekas, vismazāk laimējies tajos sonetos, kur dzejniece šo formu izvēlējusies, lai tajā gluži stichiski iekļautu vai vienu vienīgu, cauri visiem pantiem izstieptu periodu (Pārtapšana, Atlantika krastā, pie Hurona ezera). Tādos gadījumos doma traucas uz priekšu bez apstājas, bez atelpas; atsevišķos „cēlienos" sadalāmās kompozicijas vietā radies „lielais viencēliens", un par sonetu patiesībā var runāt vairs tikai pēc optiskās uztveres.

Sadalījums četrās nodaļās lielās līnijās atbilst četriem galvenajiem tematiem jeb žanriem Veltas Tomas sonetos: apcere, daba (sevišķi dzimtenē), patriotisms un mīlestība (nevairoties no drošas tuvošanās seksuālām puantēm). Katrā nodaļā ir vismaz daži izcili soneti, piemēram, Grēcinieces sapnis, Jerikas roze, Tauta bez vārda, titulsonets Mūžīgā spēle; tāpat katrā nodaļā ir arī pa mazāk veiklīem darinājumiem, un varbūt lielākais neveiksmju cēlonis tādos gadījumos bijis pasakāmās domas samudžinājums, nesavaldīga rīkošanās ar stila gleznām, kas gan krājas krādamās, bet var arī lasītāju atstāt neizpratnē, kas īsti domāts. Tāda mīkla rodas, piemēram, sonetos Lielie, Nepabeigtā pilnība, Tava māte. Savukārt sonets Krustdēls un ābols, varbūt dzejniecei pašai tuvs, ģimeniski nesaistītam lasītājam liekas pārāk prozisks, to vajadzēja atstāt ārpus izlases.

Salīdzinot šīs izlases tekstus ar iespiedumiem agrākās grāmatās, redzams, ka šur tur izdarīti labojumi. To varēja būt vairāk, un vispār Toma iegūtu daudz, ja savu karstasinīgo temperamentu, savu stilu, arī savu valodas ritmizēšanu pakļautu stingrākai kontrolei. Ar „sapņu salām", „sapņu aļņiem" un „zvaigžņu svecēm" mūsdienu dzejas aistētikā vairs nevarēs tālu tikt. Pavisam noteikti jālūdz, lai dzejniece atsakās no kļūdām tādās verbu formās kā „neskurbinā", „aizdedzinā", „sadrebinā", kur visur beigās jābūt īsajam patskanim. Ar šādu kļūdu izlabošanu arī rindas ritmiskais viļņojums būs kļuvis tīkamāks.

Mūsdienās, kad jaunie dzejnieki sākuši „īsto" skaistumu ieraudzīt formas anarchijā, sonetu sacerēšana arvien vairāk panīkst. Man tomēr liekas, ka anarchijas „skaistums" agri vai vēlu kļūs par pārvērtējamu vērtību. Tālab Veltas Tomas sonetu izlase dēvējama par patīkamu pārmaiņu. Var tā liecināt arī par šīs dzejnieces vietu mūsu pēckara lirikā.

Jānis Rudzītis

Mūsu valodnieki tiek pie vārda

JAUNI PUBLICĒJUMI LATVIEŠU VALODNIECĪBĀ UN FOLKLORĀ

Nupat nākusi klajā Lundas universitātes Slavu (un baltu) valodu institūta Gadgrāmata (Arsbok) 1957./1958. gadam. 156 lappuses biezajā krājumā, starp citu, publicēts Benj. Jēgera raksts par savstarpējām attiecībām starp vārdiem **cept** un **ķept** un atbilstošām lietuviešu verbu formām. Tālāk K. Draviņš sniedzis piezīmi par latviešu lāstu frazi **Elle un Indija!**; abi šie raksti vācu valodā. Zināmas vēsturiskas nozīmes dēļ (kā viens no pirmajiem kursiem par baltu valodām Krievijas universitātēs priekš kādiem 70 gadiem) publicētas izcilā valodnieka F. Fortunātova lekcijas par lietuviešu valodas skaņām, kur salīdzinājumam izmantoti arī mūsu valodas fakti. Tās izdotas pēc nelaiķa zviedru prof. Tūres Tūrbjernsona tā laika pierakstījumiem Maskavas universitātē un ar V. Rūķes-Draviņas ievadu. Gadgrāmatas kultūrvēsturiskajā pielikumā vēl publicēts 23 lappuses garš Miķeļa Ģigas Rucavas kāzu apraksts. Tanī daudz interesantu, vietumis arī ritmiski variētu tautasdziesmu, kas dziedātas atbilstošās vedību rituāla un izdarības vietās; latviski sniegtajam aprakstam pievienoti īsi K. Draviņa ievadi zviedru un vācu valodā.

Turpmākajās Lundas universitātes Slavu institūta publikācijās, kā paredzams, nāks klajā daži E. Bleses, K. Strauberga, Ed. Dunsdorfa, B. Jēgera, K. Draviņa un vairāku citu latviešu autoru darbi.